

1911: ELS SUCCESSOS DE CULLERA

RAÜL AÑÓ I BRESÓ

ALGEMESÍ, RIBERA ALTA

Resum: El 1911 es produí una vaga general a Cullera que acabà amb la mort del jutge de Sueca i els seus ajudants. Farem una ullada a la Cullera de principis de segle XX i als fets que portaren a aquest esclat de violència.

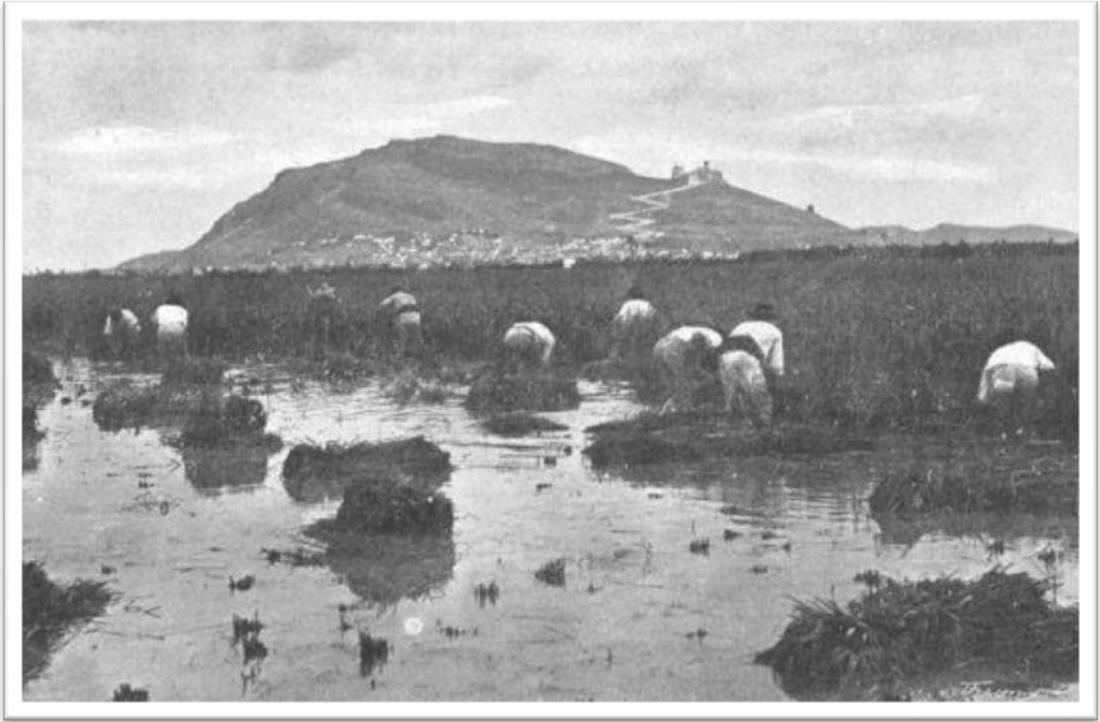
Cullera comptava en 1900 amb 11.947 habitants i arribaria a 13.351 habitants el 1930. Una població modesta, però que, recuperada de les grans epidèmies del segle XIX, creixia a bon ritme.^{1 i 2} Des d'un punt de vista econòmic s'observa un gran predomini del sector agrícola, front a un sector secundari escàs i un sector terciari també reduït i incipient. Dintre del sector agrícola cal parlar de la gran preponderància del cultiu de l'arròs, front a altres cultius amb menys presència –verdures, hortalisses i, sobretot, taronges.³ A més a més, la concentració de la terra resulta evident, de tal manera que un 2% dels contribuents eren posseïdors del 21,3 % de la riquesa agrària.⁴

¹ GIRONA I ALBUIXECH, Albert, "Modernització i canvi polític: la Ribera Baixa en el primer terç del segle XX". En *IV Jornades d'Estudis de Cullera*, Col·lecció Collita, nº 26, 7 i mig editorial, 2003, p. 436.

² SANJUÁN CERVERÓ, Rafael; PEIRÓ SALA, Jorge, "La epidemia de cólera de 1865 en Cullera". En *IV Jornades d'Estudis de Cullera*, Col·lecció Collita, nº 26, 7 i mig editorial, 2003, p. 297.

³ GIRONA I ALBUIXECH, Albert, "El context social i polític dels Successos de 1911". En *V Jornades d'Estudis de Cullera*, Ajuntament de Cullera, Cullera, 2003, p. 241: «A Cullera aproximadament dos terceres parts del terme municipal, 27.866 fanecades, es dedicaven a l'arròs i 14.131 als cítrics». El conreu de l'arròs es situa al voltant d'un 52'6% a MARTÍNEZ GALLEGO, Francesc A.; CHUST CALERO, Manuel; HERNÁNDEZ GASCÓN, Eugenio, *Valencia, 1900*. València, Publicacions de la Universitat Jaume I, 2001 p. 201.

⁴ MARRODÁN GIRONÉS, Jesús A., "Población y economía a fines del siglo XX". En *Primeres Jornades d'Estudis de Cullera*, Ajuntament de Cullera, 1993, p. 99.

Segant l'arròs. Ribera Baixa del Xúquer. 1917. Font: Valencianisme en fotos (Facebook)

Resulta especialment important destacar les implicacions d'aquesta estructura de la propietat agrària. L'arròs és un cultiu fortament estacional. Mentre que la taronja escalona les tasques durant gran part de l'any, l'arròs les concentra en dos moments: la plantada al mes de març i la segada al mes de setembre. Cosa que ocasiona un gran atur entre els camperols sense terra fora d'aquestes èpoques, atur que, d'altra banda, altres cultius (com la taronja o les verdures, poc conreades a Cullera en aquest període) contribueixen escassament a pal·liar. El resultat és la concentració de mà d'obra durant la plantada i la segada i la inactivitat o l'ocupació precària durant la resta de l'any. Al mateix temps, també s'observa un efecte atractiu dels salaris durant aquesta època, ja que són alts durant un curt període de temps, cosa que provoca no sols immigració (els *blavets* de la Marina Alta, que venen durant aquests dos

moments per a guanyar bons salaris), sinó també l'abandonament d'altres d'oficis per a dedicar-se momentàniament al camp.⁵

Aquesta component estacional i la concentració de mà d'obra fa que l'estratègia de reivindicació obrera presente una tipologia concreta. Les vagues solen ser especialment dures, però curtes ja que les tasques s'han de fer en poc de temps i açò força a una negociació per evitar la pèrdua de les collites i dels salaris. A més a més, Cullera fou un nucli d'especial interès des del punt de vista de la concentració d'entitats sindicals. En 1883 ja trobem a la ciutat les primeres organitzacions anarcosindicalistes i la seua importància no deixà de créixer. La UGT fou incapaç de desbancar la CNT fins al començament de la Guerra Civil.⁶

Segell de la CNT de Cullera. Font: Arxiu Municipal de Cullera

També resulta d'una riquesa destacable l'associacionisme patronal. Ja des de mitjans del segle XIX tenim organitzacions de propietaris i dels sectors benestants de la ciutat amb l'objectiu principal de la defensa dels seus interessos front als treballadors i, al mateix temps, en la voluntat de promoure la millor comercialització dels seus productes, especialment l'arròs.⁷ Destaquen

⁵ Resulta un bon exemple el cas dels barbers que abandonen les seues tasques per a unir-se a l'activitat agrària durant la plantada i la segada atrets pels alts salaris. TORRES I FABRA, Ricard Camil, "Cullera: esquerra i tensions polítiques al primer terç del segle XX", En *Primeres Jornades d'Estudis de Cullera* Ajuntament de Cullera, 1993, p. 123.

⁶ *Ibidem* p. 124.

⁷ Per a saber més sobre el procés de negociació entre treballadors i propietaris a Cullera, CALZADO ALDARIA, Antonio, "La negociación de salarios y condiciones laborales de los obreros agrícolas de Sueca y Cullera en la plantada y siega del arroz durante la II República". En *II Jornades d'Estudis de Cullera*, Col·lecció Collita, 7 i mig editorial, 1998, p. 213.

en aquest sentit dues iniciatives: la *Unión Arroceras* i la construcció del port de Cullera. En primer lloc, la *Unión Arroceras*, que unia als propietaris i comerciants dedicats al negoci de l'arròs per a la defensa dels interessos d'aquest sector. Aquesta acabaria integrant-se o col·laborant amb la Federació Agrària de Levante, la Federació Arroceras (1918) i el Consorcio Nacional Arroceros (1925).⁸ L'interès d'aquestes per aconseguir unes condicions avantatjoses per a afrontar l'exportació del seu producte, l'arròs, resulta evident i els seus esforços en aquest sentit foren múltiples. De fet, l'esforç més notable per a promoure l'exportació de l'arròs fou l'esforç constant per aconseguir els permisos i els fons necessaris per a fer de Cullera un port viable a fi d'exportar arròs als mercats europeus.⁹

D'altra banda, no podem deixar d'esmentar la forta presència del blasquisme a la població. El blasquisme fou un moviment de caire radical republicà i anticlerical que féu front als partits del torn pel control del poder a les demarcacions electorals valencianes des de finals del segle XIX fins pràcticament la Guerra Civil. Aquest moviment desbancà els sectors tant liberals com conservadors i resultà predominant a Cullera entre 1911 i 1920 per la seua aliança estratègica amb l'anarquisme:¹⁰

Es va formalitzar una aliança no escrita entre republicans i anarquistes, fosos en un front comú contra el caciquisme. D'aquesta conjunció d'interessos, els primers rebien suport electoral dels segons i aquests trobaven fidels i efectius aliats en la seua lluita contra els sindicats grocs.¹¹

Aquest és el context en què cal ubicar els anomenats Successos de Cullera: una població amb una activitat eminentment agrària i arrossaire, amb un associacionisme patronal ben organitzat i un moviment obrer molt actiu i

⁸ GIRONA ALBUIXECH, Albert, "Modernització i canvi... *op. cit.* p. 441.

⁹ SILVESTRE DIAGO, Raúl, "Els antecedents dels Successos". En *V Jornades d'Estudis de Cullera*, Ajuntament de Cullera, Cullera, 2003, p. 213-216.

¹⁰ CALZADO ALDARIA, Antonio, "Tipologia electoral de Cullera durante la II República". *III Jornades d'Estudis de Cullera*, Col·lecció Collita nº 18, 7 i mig editorial, 2000, p. 267.

¹¹ GIRONA ALBUIXECH, Albert, "Modernització i canvi... *op. cit.* p. 447.

reivindicatiu. A tot açò cal sumar-li altres elements que contribuïen a enterbolir el clima. En primer lloc, la tensió que s'havia iniciat el 1909 amb el reclutament de tropes per a la guerra de Marroc i que havia provocat, no sols la Setmana Tràgica a Barcelona, sinó també alçaments a Alcoi i València. Una tensió provocada per la negativa del proletariat a acudir a la crida dels reclutes per l'exèrcit en direcció al Marroc a lluitar una Guerra que consideraven injusta i innecessària. En segon lloc, l'auge viscut per l'anarquisme a conseqüència de la formació de Solidaritat Obrera poc després dels fets de la Setmana Tràgica.¹² Per últim, la collita d'arròs el mateix any 1911 resultà fallida (l'anomenada fallà), cosa que féu témer a les classes treballadores per la seua subsistència. Les conseqüències d'aquesta conjuntura foren: un gran malestar per l'embarcament de tropes cap al Marroc i un rebuig generalitzat a la Guerra, una reorganització de l'anarquisme amb la conseqüent empenta reivindicativa i un malestar social per la mala collita.¹³

Així doncs, el dia 11 de setembre es convocà una vaga i manifestació a Cullera, organitzada conjuntament per la CNT i la UGT i en suport amb la dura vaga que estaven protagonitzant els obrers bilbaïns.¹⁴ Si bé, però, pareix ser que el motiu principal de descontent i principal objecte de la protesta fou el reclutament de quintes per a la Guerra de Marroc. Aquesta mateixa crida es produí a altres poblacions veïnes i, en alguns casos com Carcaixent, Alzira o Xàtiva, la jornada fou especialment violenta, amb la crema de llocs de consum (el lloc on es cobrava l'impost indirecte pels béns de consum diari com el pa o

¹² Per a saber més sobre la relació entre la Guerra de Marroc, la Setmana Tràgica i els Successos de Cullera, PAGÈS I BLANCH, Pelai: "La Guerra del Marroc i les repercussions de la Setmana Tràgica del 1909". En *V Jornades d'Estudis de Cullera*, Ajuntament de Cullera, Cullera, 2003, p. 217.

¹³ A pesar que els salaris agrícoles van ser alts aquell any, tal vegada els treballadors patien per la possibilitat d'una falta de subministrament al llarg de l'any, o bé encara que els salaris foren alts, les mans ocupades (a causa de la mala collita) foren menys. Una opinió a favor d'aquesta tesi: GIRONA I ALBUIXECH, Albert: "El context social... *op. cit.* p. 243. Una opinió contrària en PÉREZ BLASCO, Santiago, "Los Sucesos de Cullera, entre la violencia política y la protesta social". En *V Jornades d'Estudis de Cullera*, Ajuntament de Cullera, Cullera, 2003, p. 228.

¹⁴ La narració dels Successos està basada en les dades que ofereixen TORRES I FABRA, Ricard Camil, *Anarquisme i revolució: Cullera, 1911*. La Xara, 2002; i PÉREZ BLASCO, Santiago (1999), *Cullera 1911: la protesta d'un poble*. Cullera, Set i Mig, 1999.

l'arròs), alçaments de rails... a Cullera la vaga general fou protagonitzada per la Unió Agrícola Obrera, principal organització obrera de la ciutat.

Segell de la Unió Agrícola Obrera de Cullera. Font: Arxiu Municipal de Cullera

Els actes dels vaguistes (alçament de rails, piquets, sabotatge de les línies telegràfiques) alertaren el jutge de Sueca, Jacobo López Rueda, qui decidí personar-se en la localitat per a restablir l'ordre.¹⁵ Només arribar a l'estació de Cullera es trobà amb un grup de vaguistes, els demanà que s'identificaren i en detingué a dos: Joan Jover, de malnom el Xato de Cuqueta, i Blanco. Dugué els detinguts a Cullera, on els cullerencs, alarmats per la detenció dels vaguistes, l'emprenqué a pedrades contra la galera en que viatjaven. El jutge intentà restablir la situació disparant a l'aire, però sol aconseguí enfurir més a la gent. El Xato de Cuqueta i Blanco aprofitaren l'ocasió per fugir, mentre que el jutge i els seus ajudants es refugiaren a corre-cuita en l'ajuntament. Joaquin Fenollar, Alcalde de Cullera, fracassà en el seu intent de calmar a la gent, que cada vegada era més nombrosa a la porta de l'ajuntament. Cap a migdia, el jutge eixí al balcó i preguntà el poble perquè protestava, aquells contestaren «No volem la Guerra» i el jutge, no podent dispersar la població, tornà a disparar a l'aire.

Aquesta darrera acció del jutge fou el detonant definitiu de la violència. Un grup d'homes entraren a l'ajuntament i tragueren els refugiats a la plaça, encara que alguns aconseguiren amagar-se a l'ajuntament. S'acusa al Xato de Cuqueta d'haver matat el jutge colpejant-lo amb una destrat al cap. L'agutzil,

¹⁵ Cullera pertany al districte judicial de Sueca.

Antonio Dolz, fugí de la població però al creuar el Xúquer fou capturat, se li lligà una pedra al coll i fou llançat al riu. També l'escrivà, Fernando Tomàs, fou ferit i morí a causa d'aquestes ferides uns dies després.

L'endemà les autoritats provincials i l'exèrcit prengueren la població i restabliren l'ordre. La repressió fou dura i múltiples els detinguts. Finalment, el Tribunal Suprem condemnà a 7 dels acusats a pena de mort, dels quals el pitjor parat fou Joan Jover Corral, el Xato de Cuqueta, a qui condemnaren a set penes de mort i 20 anys de presó. Ràpidament s'inicià una campanya a nivell nacional i internacional contra el que es considerava una injustícia. S'hi sumaren molts notables, com és el cas del conservador Maura o del novel·lista Pérez Galdós, i diversos mitjans internacionals, com els periòdics *Humanité* i *Daily Telegraph*, s'hi feren ressò. A més a més, s'inicià una recollida de firmes en favor dels presos que aconseguí 50.000 firmes a nivell internacional. El 12 de gener de 1912 les penes de mort foren commutades per cadena perpètua, però s'hi mantingué la pena de mort a Joan Jover. La pressió mediàtica continuà, demanat la commutació de la pena també per a Jover. Finalment, dos dies després el rei Alfons XIII, tement repetir l'error comés amb Ferrer i Guàrdia¹⁶ i danyar encara més la imatge del seu règim a nivell internacional, decidí concedir la commutació de la pena de mort, per cadena perpètua.

¹⁶ Ferrer i Guàrdia fou un pedagog llibertari català acusat d'instigador de la Setmana Tràgica de Barcelona, fet pel qual fou, finalment, executat. Aquesta execució suposà un dur colp al Règim de la Restauració que va veure com s'alçava tota una campanya internacional contra l'arbitrarietat d'aquesta decisió.

Notícia de l'indult del Xato de Cuqueta. Font: *Las Provincias*

En conclusió, els Successos de Cullera són, a ben segur, un dels fets més destacats del moviment obrer al País Valencià. Aquest fet es deu, no sols a la truculència dels fets, sinó també a totes les causes, circumstàncies i conseqüències que es deriven dels fets. Però, la mostra de força que s'observa a Cullera no deixa de ser també un exemple de la dificultat del moviment obrer per a articular moviments de protesta coordinats i concertats amb altres nuclis poblacionals, com les protestes d'Alzira, Xàtiva o Carcaixent, que també actuen, al seu torn, de manera aïllada. Emperò, són precisament els punts forts i les carencies d'aquest episodi el que el fan molt interessant des d'un punt de vista historiogràfic, convertint-lo en un episodi cabdal i de citació obligada.

Bibliografia

CALZADO ALDARIA, Antonio, "Tipología electoral de Cullera durante la II República". En *III Jornades d'Estudis de Cullera*, Col·lecció Collita nº 18, 7 i mig editorial, 2000.

CALZADO ALDARIA, Antonio, "La negociación de salarios y condiciones laborales de los obreros agrícolas de Sueca y Cullera en la plantada y siega del arroz durante la II República". En *II Jornades d'Estudis de Cullera*, Col·lecció Collita, 7 i mig editorial, 1998.

GIRONA I ALBUIXECH, Albert, "Modernització i canvi polític: la Ribera Baixa en el primer terç del segle XX". En *IV Jornades d'Estudis de Cullera*, Col·lecció Collita, nº 26, 7 i mig editorial, 2003.

GIRONA I ALBUIXECH, Albert, "El context social i polític dels Successos de 1911". En *V Jornades d'Estudis de Cullera*, Ajuntament de Cullera, Cullera, 2003.

MARRODÁN GIRONÉS, Jesús A., "Población y economía a fines del siglo XX". En *Primeres Jornades d'Estudis de Cullera*, Ajuntament de Cullera, 1993.

MARTÍNEZ GALLEGRO, Francesc A.; CHUST CALERO, Manuel; HERNÁNDEZ GASCÓN, Eugenio, *Valencia, 1900*. València, Publicacions de la Universitat Jaume I, 2001.

PÉREZ BLASCO, Santiago (1999). *Cullera 1911: la protesta d'un poble*. Cullera, Set i Mig, 1999.

SANJUÁN CERVERÓ, Rafael; PEIRÓ Sala, Jorge, "La epidemia de cólera de 1865 en Cullera". En *IV Jornades d'Estudis de Cullera*, Col·lecció Collita, nº 26, 7 i mig editorial, 2003.

SILVESTRE DIAGO, Raúl, "Els antecedents dels Successos". En *V Jornades d'Estudis de Cullera*, Ajuntament de Cullera, Cullera, 2003.

TORRES I FABRA, Ricard, *Anarquisme i revolució: Cullera, 1911*. La Xara, 2002.

TORRES I FABRA, Ricard, "Cullera: esquerra i tensions polítiques al primer terç del segle XX". En *Primeres Jornades d'Estudis de Cullera*, Ajuntament de Cullera, 1993.

PAGÈS I BLANCH, Pelai, "La Guerra del Marroc i les repercussions de la Setmana Tràgica del 1909". En *V Jornades d'Estudis de Cullera*, Ajuntament de Cullera, Cullera, 2003.

PÉREZ BLASCO, Santiago, "Los Sucesos de Cullera, entre la violencia política y la protesta social". En *V Jornades d'Estudis de Cullera*, Ajuntament de Cullera, Cullera, 2003.

COM CITAR AQUEST ARTICLE:

Format Norma ISO 690-2

Añó i Bresó, Raül, "1911: Els Successos de Cullera" [en línia]. *Clapir, Joves Historiadors i Historiadores Valencians* [publicació seriada en línia]. Gener 2014. <enllaç> [Consulta: Dia Mes Any].

ADVERTIMENT. L'accés als continguts d'aquest article i la seua utilització ha de respectar els drets de la persona/persones autora/autores. Pot copiar, distribuir i comunicar públicament l'obra. En qualsevol cas, en la utilització dels seus continguts caldrà indicar de forma clara el nom i cognoms de la persona/persones autora/autores i el títol de l'article. No s'autoritza la seua reproducció o altres formes d'explotació efectuades amb finalitats de lucre. Aquesta reserva de drets afecta tant als continguts de l'article com als seus resums i índexs.